

LES HORES VIVES: UN LLIBRE CRUCIAL

Manel Rodríguez Castelló

OM ALTRES OBRES DE JOAN VALLS I JORDÀ, *LES hores vives* veié la llum, l'any 1978, en una edició sufragada pel mateix autor, tot i que havia estat guardonada amb el Premi Erato de Figueres del 1977, segons que informen Lluís Alpera (1990) i Ferran Carbó (1991). A part

algunes institucions oficials o entitats privades com ara Caixes d'Estalvi i similars, a finals de la dècada dels setantes només l'editorial Tres i Quatre editava poemaris al País Valencià amb una certa regularitat de comptagotes. El poeta que el 1947 es publicava *La cançó de Mariola* havia de reincidir trenta anys després en aquesta pràctica marginal, però impagable al capdavant, de l'autoedició. El fet ens informa, si més no, d'un parell de qüestions: de la impossibilitat, encara en dates ben recents, per establir unes relacions normals –que es vehiculen fonamentalment a través dels llibres– entre autors i lectors, i doncs, de les dificultats que arrossegava una pràctica normal de la literatura a casa nostra, i de la ferma voluntat del poeta per suplir aquesta deficiència i trencar l'aïllament que les circumstàncies imposaven. Ho subratlle perquè en sembla que tot això ha pesat i pesa encara en el coneixement i valoració de la seua dilatada i fructífera producció, tal i com tractarem de justificar en les pàgines que segueixen.

A banda de les limitacions que l'autoedició d'un llibre sol comportar, i que es relacionen sobretot amb la seua capacitat de difusió, l'única edició de *Les hores vives* de què disposem acumula un gruix no gens desdenyable d'errades d'impremta que si bé no desvirtuen el sentit últim d'aquests versos sí que fan més peremptòria una reimpressió que, en termes de reparació històrica, situe en el lloc que correspon una obra crucial de la poesia catalana del

segle vint, consideració que fem extensiva, és clar, al conjunt de la poesia de l'autor alcoià.

En part per les circumstàncies ja al·ludides –i si la manca d'una crítica literària normal no és ja entre nosaltres un mal crònic–, *Les hores vives* va suscitar ben pocs comentaris en el seu temps. Deixant de banda algunes ressenyes d'urgència de què dóna notícia Adrián Miró (1989) i que obligarien a capbussar-se en les hemeroteques de la premsa local (amb escasses garanties de trobar-hi res de solvent o ajustat, tot siga dit), a penes el pròleg encomiàstic d'Enric Botella i Oltra que obri l'edició de *Les hores vives* i, amb posterioritat, el mateix Adrián Miró, que hi dedica un capítol de la seua biografia del poeta d'Alcoi, m'han dit alguna cosa. Hi hauríem d'afegir, ja en la dècada dels norantes, les breus referències a l'obra signades per Lluís Alpera (1990 i 1998), Ferran Carbó (1991 i 1995) i Emili Rodríguez-Bernabeu (1991). No hem pogut consultar l'article de Ferran Carbó «Les hores poètiques de Joan Valls» aparegut a la revista *L'Espill*, núm. 28, i que, a jutjar pel títol, ben bé podria tractar-se de l'únic treball monogràfic existent dedicat a l'obra que ara ens ocupa.

No han corregut gaire millor sort els poemes esparsos de *Les hores vives* apareguts en les antologies de Joan Valls de què disposem a hores d'ara (la de Pere Bessó, *A cavall de la vida*, 1983, se cenyia a l'obra compresa entre els anys 1955 i 1969; la de Lluís Alpera, 1990, no n'inclouïa cap). Un colp d'ull als altres tres reculls antològics de la seua poesia ens en dóna el següent llistat:

–Emili Rodríguez-Bernabeu (1991): II, XIII (de *Les hores vives*), i «La cruïlla» (de *Sonets d'autoretrat*).

–Ferran Carbó (1995): I, VI, XXIV, XXV (de *Les hores vives*), «Clar i ras», «La darrera paraula», «De vida i versos», «Temps de silenci» (de *Sonets d'autoretrat*) i «Poesia a deshora», «Els límits de la llibertat» (d'*Elegies espectrals*).

–Lluís Alpera (1998): II, XIII (de *Les hores vives*), «Clar i ras», «Fidelitats» (de *Sonets d'autoretrat*) i «memento» (d'*Elegies espectrals*).

Com es pot veure, 15 poemes (tres d'ells de repetits en dues ocasions), d'un total de 67 de què consta l'obra, representen menys d'una quarta part del conjunt. Les mancances, com es pot veure, s'estenen també per aquest cantó.

Fetes aquestes consideracions preliminars, afanyem-nos a assenyalar que al nostre parer *Les hores vives* constitueix una obra crucial situada en un punt d'inflexió de la producció poètica de Valls que significa, d'una banda, la continuació i desenvolupament en termes temàtics i expressius de la seua obra anterior i, de l'altra, la incursió en camins que anirien desplegant-se al

llarg dels seus darrers quatre llibres (des de *Sonets de la fita obscura* fins al pòstum *La rosa quotidiana*), amb els quals conformaria una unitat essencial que s'inicia amb *Breviari d'un eremita urbà*, editat l'any 1975. Amb matisos, tots els comentaristes al·ludits més amunt coincideixen en l'afirmació de *Les hores vives* com una obra-cruïlla, com un llibre *crucial*.

Per a Enric Botella i Oltra (1978) «*Les hores vives*» [...] un perceptible gir de la poesia de Valls vers el compromís i l'objectivitat, recreant i defenent les valors existencials i comunitàries de l'home» (pàg. 7). Com es pot veure, el prologuista, que lògicament desconeixia els camins poètics que el llibre estava destinat a obrir, sí que hi percebia un *gir*, tot i que ho feia a partir d'unes premisses molt del gust de l'època («compromís», «objectivitat») que avui ens semblarien desuetes i que fariem bé de prendre'ns amb molta cautela.

Per la seua banda, molt més incisiu, Ferran Carbó (1991, pàg. 42) assenyalava: «el llibre, doncs, és especialment significatiu perquè, tot i continuar el vessant realista apuntat en el recull anterior [*Breviari d'un eremita urbà*], traspua un intent de síntesi entre les directrius dominants en la seua lírica». Per a aquest estudiós, el qual considera que l'obra de Valls oscil·la entre la tendència d'arrel simbolista i la de base realista, doncs, *Les hores vives* sintetitza aquestes dues *directrius* esmentades. Síntesi, afegiríem, o resum, però també obertura endavant amb una voluntat explícita de posar al dia un passat feixuc que portaria l'autor a desplegar –sense renunciar en cap cas al que constitueix el millor guany de la seua poesia– una personalíssima revisió del propi periple poètic i vital en relació a coordenades històriques d'abast més general. I encara més: d'explicar-les i explicar-se-les precisament a la llum de certes experiències col·lectives.

En altres moments anteriors de la seua trajectòria poètica, Valls havia al·ludit a determinats aspectes biogràfics que s'imbricaven en la història col·lectiva. Però hi quedaven en certa manera velats per la nebulosa d'un poderós aparat metafòric. L'obsessió constant per desentranyar l'origen i les causes d'una certa angoixa existencial (i emprem ací el mot amb plena consciència de la seua sobrecàrrega significativa) sempre va impulsar Valls a l'elaboració d'una poesia eminentment reflexiva –autoreflexiva en la majoria dels casos– que no resisteix comparacions, en profunditat i extensió, en l'àmbit de la literatura catalana del seu temps.

El de la *reflexivitat*, precisament, em sembla que és el riu, de vegades fluïnt tan sols com un corrent de fons, que amb més cabal travessa tota la producció poètica de Joan Valls en qualsevol època. Més que cap altra cosa, la poesia fou per a ell un gran mecanisme de prospecció personal i del món en què vivia, on sovintegen més els dubtes i les preguntes que no pas les

certeses. Amb anterioritat a *Les hores vives* aquesta indagació profunda en els nuclis candents de la pròpia vida podia prendre l'aparença i les maneres de la metafísica, però d'una metafísica en el fons, preocupada per l'home concret i fonamentada en la consciència d'una individualitat que s'afirma sovint contra vent i marea. Fins a quin punt aquesta *metafísica* podia constituir la sublimació a preguntes més directes, o s'erigia en un camí més sinuós i ple de revolts per acarar les pròpies realitats una mica a l'esbiaixada; fins a quin punt llibres com *Presoner de l'ombra* o *Tast d'eternitat* no responen a certs mecanismes de l'autocensura com a resposta a la pressió exterior, són preguntes, al capdavant, una mica capcioses.

Tanmateix, no ens sembla gratuït establir nexes d'unió entre el canvi de rumb que suposa *Les hores vives* i la situació d'alleujament polític i social que hom viu el 1978, i àdhuc amb aspectes biogràfics més concrets relacionats amb l'arribada del poeta a la plena maduresa vital i poètica. A seixanta-un anys i esgotat el flux retòric de bona part de la seua poesia anterior, el poeta es lliurarà deliberadament a l'elaboració d'una dicció més «planera» sense abandonar mai el rigor i els guanys ja irreductibles de la seua paraula, forjada en soledat i que té per a ell un valor salvífic o justificatiu i és sempre contrabalança d'amargueses i precarietats que, tanmateix, no desapareixen mai. En qualsevol dels casos aquest gir no afecta l'alt grau de coherència i cohesió interna que presenta l'obra de Joan Valls vista en panoràmica; una obra sinuosa que es resisteix a la urgència de les classificacions per cicles o etapes que han proposat autors com els ja citats Emili Rodríguez-Bernabeu (1981 i 1991) i Ferran Carbó (1991 i 1995).

Les hores vives és, doncs, el gran i definitiu salt de la poesia de Joan Valls i Jordà, la cruïlla des d'on el poeta iniciarà el darrer tram del seu periple i des d'on obrirà la porta a la brillant culminació de la seua obra. Però insistim: es tracta d'un salt fet sense estridències, assumit de manera natural, ja que desenvolupa aspectes que eren latents en la seua obra anterior. Per expressar-ho sumàriament, el seu desassossec *existencial* s'hi humanitza i es concreta amb la peremptorietat que injecta l'edat i el mestratge d'un ofici treballósament elaborat al llarg dels anys.

La consciència de la soledat, que es formalitza en el tòpic de l'home-illa des dels primers llibres, hi ha romàs intacta, però tal volta matisada en l'assumpció d'un viratge que no dubtaríem a anomenar de *civil*. La soledat irreductible on es forja la individualitat de l'home-poeta és, en tota l'obra de Valls, font d'amarga queixa i, alhora, de vindicació: justificació de l'ofici i de la pròpia essència humana. La soledat que s'enfrontava a la pregunta còsmica des d'un escenari metafísic, limitarà ara amb el proïsme. En *Les hores vives*, sobretot a la darrera part, assistim (i heus ací el sentit civil d'aquests

versos) a la identificació plena del poeta amb la seua col·lectivitat, denominada sovint «pàtria» i «poble» en els seus versos, però sense que el reconeixement d'aquesta identitat altere en cap moment la profunda consciència del seu insolament. Només els partidaris del Dogma –de qualsevol dogma– hi podrien veure una espurna de contradicció. Dit d'una altra manera: el poeta se sap i se sent lligat a l'origen i el destí del seu poble, però no s'hi dissol, no s'hi confon mai. I encara més: assumirà amb naturalitat la denúncia de certes normes imposades i criticarà sense desfalliment moltes de les manifestacions concretes de l'estupidesa general.

Sota el mateix títol de *Les hores vives* s'hi apleguen tres seccions neta-ment diferenciades que, pels temes predominants i per la formalització dels recursos expressius, no costa gens de relacionar amb altres obres de l'autor i que confereixen al conjunt el caràcter ja assenyalat de *cruïlla*. Així, el primer dels llibres o seccions, *Les hores vives*, que consta de 25 composicions, es vincula amb obres anteriors com *Hereu de solituds* o *Posicions terrenals*; la segona part, *Sonets d'autoretrat*, amb altres 25 poemes titulats, avança molt del to i el sentit que presidiran els *Sonets de la fita obscura*, mentre que, finalment, les *Elegies espectrals* (amb 13 poemes de títol independent, l'últim dels quals, «Vells testimonis» se subdivideix al seu torn en 5 parts: 17 en total) suposen la part més «novedosa» de la producció de l'autor i s'im-briquen íntimament amb els posteriors *Anys i paranys* i *Quadern vermell*.

El conjunt s'articula en una mena de *crescendo* tonal i temàtic, des d'un inici amb alguna composició de caràcter programàtic (en el sentit que el poeta s'hi fa propòsits de canvis, sobretot d'ordre temàtic, i posa en qüestió la validesa de tornar sobre camins ja trepitjats), passant per la part central, que troba en el tema de la mort, ja despullada en certa mesura d'alguns aspectes metafísics (una mort més domèstica podríem dir), i en la ironia punyent que tan bé caracteritza bona part de la poesia del nostre autor; fins a l'esclat final que al meu entendre són els poemes de les *Elegies espectrals* i on els implícits de gran part de la seua obra anterior troben la seua expres-sió més directa: els avatars de la guerra, la repressió franquista sofrida en carn pròpia, la precarietat i mancances relacionades amb els seus orígens humils, la vinculació amb els vençuts de la desfeta civil, etc.

Les hores vives

«Cal revisar a fons la consciència». Amb aquest vers s'obri un dels lli-bres més amargs i desolats de Joan Valls. El propòsit que el guia i que s'ex-pressa amb aquesta contundència eixuta del vers inicial provoca una tensió

que no minvarà al llarg dels vint-i-cinc poemes, on retrobem alguns dels motius essencials de la poesia de Valls. Aquesta tensió s'origina quan el poeta mira d'apamar la distància insalvable que hi ha entre un món tothora hostil i els propis anhels i ideals, que sovint es vinculen explícitament amb un cristianisme elemental que troba en la «bonhomia» la seua substància més preciada. És tal volta en aquest poemari on els referents d'arrels cristiana són més insistentment i directament expressats. El Déu o l'Absolut divinitzat d'altres llibres de Valls, s'incardina en Crist i l'Evangeli o en «el nen de l'establia»; diríem que s'humanitza, i la metafísica boriosa d'altres hores es concreta ací en una ètica més domèstica i comunitària.

Els poemes, que mantenen el to meditatiu en tensa ebullició, s'enuncien en primera persona singular o s'eixamplen al nosaltres més general de la condició humana; però sempre des de l'escissió, des de la consciència d'un estigma invencible, d'una «set àrdua» que impulsa a la «recerca infructuosa». Hi sovintegen els poemes nocturnals i capvesprals. La foscor i l'ombra són els grans símbols de la soledat i la angoixa, les condicions de l'existència, i el poeta, sumit en el seu voluntari aïllament, hi sent «el desfici de l'ànima en vigília», «la basarda insistent dels dubtes que ens assetgen».

La vida humana és presidida per tota mena de misèries i incerteses, és un «naufragi» constant; de vegades el poeta es veu impel·lit a tancar els ulls per no contemplar «el gran contrast de l'odi sobre la formosor/del paisatge». Però la maniobra evasiva entropessa al capdavant contra l'evidència, i el vol que es pretén alçar des de la paraula s'hi mostra impossible (XVIII):

Una remor d'ocells m'inculca desig d'ales,
però el plom d'impossibles que em tramet el presagi
afirma –i ho sospite– que he de seguir la via
dels peatons submisos, hostes de l'horabaixa.

Malgrat aquesta constatació de la impotència, el poeta ha de maldar per traduir en paraules intel·ligibles el resultat de la seua recerca, aquesta revisió, aquest balanç vital que es proposa. En aquest sentit el poema XII és especialment revelador. Després de reconèixer que les seues paraules van dirigides a un auditori que «és compost de gent senzilla» i que «cal parlar sense contraclarors, dir 'aire', 'pa' i 'amor' sense metàfora / i demanar l'atenció deguda», el poeta, al final, roman sol i «sent calabruix al rostre / com un amarg escarni», mentre es fa de nit.

Torsimany disposat «a extingir la fel negral d'unes cròniques/que parlen de pàtria sense ser-ho / a causa del trist plom de les batalles», «vigia del silenci», «cantaire absort entre les runes» o «líric vagabund», la indagació va precisant algunes de les claus –col·lectives i personals– que explicarien

les causes de tanta dissort. L'enunciació d'aquestes claus col·lectives trobarà la seua concreció i desenvolupament en les *Elegies espectrals*, mentre que sobre les de caràcter més nítidament personal insisitirà amb major amplitud als *Sonets d'autoretrat*, de manera que aquesta primera part del llibre troba justificada així la seua preeminència en el conjunt, sobre el qual actua com a veritable índex temàtic o com a introducció. Als versos que clouen el poema XIV trobem sintetitzats els dos mons, el propi i el col·lectiu, amb una contundència esfereïdora:

Sols sóc ombra dempeus, ombra fallida
que entre ombres vaga sense fur ni codi.

Del propòsit indagador, que es vol sincer i implacable, en queden excloses les tintes de les mitges veritats, els vels dels eufemismes («car vaig nàxier murat per a la gràcia / de la corrent anatomia», XVI, i «No em deforme a l'espill de la queixa fictícia», XIX), així com els mel·liflús somriures del poïisme, que el poeta sempre procura mantenir a una distància prudent, «sense sumar-se al nucli dels nombrosos» (XV), i des d'una desconfiança un xic burleta envers «Els apòstols furtius de la política / [que] convertiran llurs àbacs infal·libles / en immutables credos»

Cap al final d'aquesta secció, al poema XXIV, la prospecció culmina en un nou propòsit («trenca l'oci / que has minat de daurada embriaguesa / i arrisca't a cercar altres cadències» / que es veurà realitzat en les dues seccions que segueixen en un viratge al qual ja hem al·ludit més amunt, per bé que «seguirem pensívols, incomplets, / fills de l'ombra perenne que ens suporta / aquesta trista fam insadollable» (XXV).

Les hores vives són, doncs, la constatació d'un cert fracàs i, alhora, la confiança que només unes quantes coses, l'amor de l'esposa, la benignitat del paisatge, la paraula de l'Evangeli i, sobretot, la mateixa acció poètica, l'escriptura, donen sentit a la vida. I les *hores són vives* si al final de la jornada el poeta pot afeixugar amb el seu treball uns mots, si pot donar forma amb la seua disciplina a les preguntes i les incerteses que el viure comporta, perquè només en l'expressió el poeta *viu*.

Sonets d'autoretrat

En els vint-i-cinc sonets que conformen aquest segon llibre, Valls adopta un canvi de to ben evident respecte de la primera secció. Emmarcat per les formes precises del sonet, el seu llenguatge guanya ací en exactitud i s'abreuja en economia de recursos. Dues característiques ens semblen les

més definitòries d'aquests poemes: l'omnipresència del tema de la mort («en batí i sabatilles»), d'una mort casolana i concreta, com una vella companya a qui sovint es parla de tu, que retrobarem en es *Sonets de la fita obscura*, i una propensió a la ironia com a reparadora higiènica dels desequilibris de la vida.

En «Clar i ras» el poeta se sap sol i ignorat –la recreació del tema de l'home-poeta aïllat i / o incomprès, és constant en la poesia de Valls–, però afirma que continuarà «batent ferro en lloc umbràtic, / feina volenterosa i solitària». És la mateixa consciència, escèptica, de la soledat que en «L'espill retrovisor» el duu a afirmar: «i sóc, sense adoptar fur ni partit, / vianant preterit per més de quatre»; o en «Fitxa d'origen» veure's com un home «famolenc de clarors en poble eixut». En aquest darrer poema retrobem la sumària descripció física ja insinuada a penes en la primera secció («guersat d'espina») en oposició a determinats aspectes del seu caràcter (com ara «ignífer de cervell»). La mancança física esbossada en aquest autoretrat apareix com una de les causes, si no la primera, de la dedicació del poeta al seu ofici, i així la poesia, com ja vèiem en *Les hores vives* i en altres llibres, esdevé una autèntica contrabalança vital, tant en el pla individual com en el col·lectiu, cosa que el porta a definir-se com «Carn de batalla resistint l'ultratge» en el poema «La lluita solitària». Però l'escissió del món no és merament física.

En la progressió temàtica dels sonets el poeta va lligant caps, «desbrossant residus d'ombra antiga», a l'encontre d'uns orígens biogràfics ben concrets, d'una herència espiritual valuosa que es concentra en la figura de la mare. El verb senzill, la humilitat d'uns orígens, la dignitat i enteresa dels pobres i vençuts, dels marginats de la història («Herència cabdal»), la puressa virginal de la infantesa evocada («Ressò d'infantesa»)... hi troben expressió ajustada.

Elegies espectrals

Arribem així a la darrera part d'aquest llibre tricèfal; la revisió proposada al principi ha esdevingut això, *elegia* d'un món esvaït que ha deixat un solatge sovint amarg en el present, assumpció del passat propi i el col·lectiu. Els poemes s'eixamplen ara amb una cadència més narrativa, ferrenya, vessant-se a dolls en el decasíl·lab i l'alexandrí blancs. Balanç que porta l'edat, el poema –com en «Poesia a deshora»– adopta amb insistència la forma d'un diàleg autoreflexiu:

Ja ho saps, poeta en febre de normes desvetllades,
artesa obscur, manobre de les causes perdudes,
aquelles que pugnaven, amb dons de juvenesa,
per l'alba que creixia a la novella artèria.
Ara, en la sapiència del serení mental,
tens de sobra matèries per bastir l'elegia.

En el poema «Per la pau», Valls reitera la seua desconfiança envers un progrés només aparent simbolitzat en les matemàtiques (com en algun pasatge de *Breviari d'un eremita urbà*) i determinades troballes científiques, en les manifestacions d'una modernitat postissa «de pàtria ritual» i envers els «Impotents / poetes, enfeinats amb les paraules antigues / de l'Evangelí i les floretes místiques / del Fraret messiànic».

Aquest darrer motiu, que matisa bona part dels referents cristians de la primera part, és reprès a «Nuc de sempre», on afirma: «No faig càlcul de fe a la vora incòlume / de l'Evangelí ofert tots els diumenges / sobre l'ara votiva». El pobre, diu, ja en té prou agaballant «el blat just i les paraules / del viure quotidià». El poema es clou amb la imatge del «dromedari de la humiliació / que marxa, mudament assedegat, / pel desert de la infàmia inacabable» amb què el poeta assumeix la seua pertinença al grup dels desheretats.

«Remor exclusiva» és el retorn de Valls a un dels seus temes més constants: el de l'oposició del món urbà —de la societat organitzada— i el natural, que simbolitza la llibertat i la plenitud, ja present des de *La cançó de Mariola*. La reclusió reflexiva i el treball hi són de nou la resposta: «En penombra de cambres de treball i silenci / va filant-me la vida teranyines d'oblit».

«Memento» és una mena d'autocrítica en què, en imaginar el balanç final que suposarà la pròpia mort, el poeta afirma: «I vaig fer una mica de pallaso obedient, / batint amb l'acrobàcia llampant de les metàfores / la joiosa avinença del que es diu poesia». La incorporació de formes dialogades adreçades a un lector (o auditori) plural, amb gurs i maneres eminentment col·loquials, palesa el viratge tonal que ha experimentat la poesia de Valls i que hem tractat de definir ací.

En «Anàlisi fosc» el poeta replanteja el tema de l'aïllament i la incomprensió del seu treball per part del proïsme: «No m'entenen el crit que em vibra al seny / com fraternal lligam per esbandir-me / amb un desig de clara comunicació». El símbol de la benignitat i la bellesa que representen «estels» i «roses» o «el somris d'un infant» hi resta neutralitzada per «l'odiosa bestiesa», que fa malbé l'esforç de les paraules. A la següent *elegia espectral*, titulada «Saviesa a foc lent», hi trobem aquests versos tan eloqüents:

Jo he remenat la vida entre el dubte i la nafra,
he vagabundejat amb preguntes terrals
i he obtés sols el residu boirós, la podridura
d'allò que deixa un pòsit de desolació
i un pes aplomissat a les fràgils parpelles.

Aquest «residu boirós», en «Elegia amb mare al fons», és explicitat de manera molt més directa, i així culmina, amb evocacions i records ben precisos, el sentit d'aquella revisió de la consciència que el poeta s'havia proposat en el poema que obria el llibre. «Ara pesen les causes de tanta sordidesa», afirma: els morts, el pa que no abastava a satisfer la fam, la humilitat dels vençuts i «el guany del bandidatge» d'aquells que «practicaven vagàncies / amb l'oci digestiu i la missa diària». Després, en una el·lipsi que no consta de relacionar històricament amb els anys del «*desarrollismo*», efecte de la «deessa Moda nouavinguda d'Amèrica», «llargues bacanals on el sexe era el símbol / d'una sacra bonança». Al fons, la figura de la mare contrapunta amb el seu candor i la seua senzillesa aquest inventari fosc de mancances i ignomínia.

En el darrer poema, «Vells testimonis», subdividit al seu torn en cinc parts, l'evocació adquireix la forma més precisa de la biografia. Els orígens humils, la postguerra, els primers treballs de comptable en una fàbrica («un monstre d'hores denses, suades / en jornades llarguíssimes»). Els poemes esdevenen la trista «crònica d'un temps» i les paraules, allegurides de la càrrega metafòrica pel seu propòsit memorialista, atenyen l'eixutesa amarga de la ironia de qui evoca «l'imperi vers Déu i atacat de colitis».

El poema 2 de la sèrie se centra en els records de la postguerra, després de la derrota («a l'aire clar d'aquella primavera / onejaven banderes de pau amarga»), amb les cartilles de racionament, el menjar precari que concentra en la ceba el seu més clar símbol —una ceba, «glòria de barrejades llàgrimes», que entronca amb aquelles «Nanas de la cebolla» de Miguel Hernández— i les malalties, enmig d'un «silenci de plom». I malgrat tot això, amb versos que recorden moments del *Llibre de meravelles* de Vicent Andrés Estellés, la voluntat ferma de viure, «d'acompassar la vida». El poema, finalment, ha esdevingut, amb l'assumpció d'aquell clam comú, «escriptura èpica a nivell de veï», i el poeta enlaira la seua veu en nom de la gent anònima, d'aquella «espessa pàtria corcada de misèries».

En el poema següent el poeta evoca aquells «ocellots vinguts d'illes properes / [que] bojament amollaven la càrrega assassina», els bombardejos que reiteradament va patir Alcoi durant la guerra. El record hi acut amb un cert desordre, l'impulsa una rauxa, una necessitat quasi biològica, perquè encara es pateixen les conseqüències d'uns esdeveniments que vertebraren «en tenebra la vida per a sempre».

En plena joventut el poeta i alguns companys s'esforçaven per no sucumbir enmig la densa grisor de la postguerra i alimentar-se amb el pa elemental d'algunes lectures i certes músiques. El poema 4 és una galeria de personatges, de ferits al front, de vençuts que no es resignaven a ser-ho mentre «les aranyes filaven dia i nit». Resistents de l'altre món, les «Boines roges al cap», diu, «ens semblaven roselles tristament metafòriques / als cultius subalterns de la dacsà i el blat». Tota la grandiloqüència franquista s'estavella contra el sentit comú, esmolat per fams de tota mena, dels venuts. Despullada, la bèstia té una pinta irrisòria i banal.

El darrer poema, el 5, evoca l'amor trist, clandestí, succedani, de «les mosses cridaneres del carrer Sant Benet». Des del present, el poeta es pregunta si és lícit obviar aquells records i velar la misèria del passat amb maniobres evasives i pretesament poètiques. La resposta negativa hi és implícita i el poeta se sap destinatari, com quasi tothom llavors, de «l'eti-queta maligna», a la qual encara deu «un grau de por secreta com un zero espectral». Un petit badall d'esperança col·lectiva s'obria al final del poemari. El poeta havia ordenat els seues *espectres*. A partir d'aquest moment, la trajectòria futura de la seua poesia es troba ben definida:

Malgrat tot ja he esbandit el clam del susum corda
amb l'al·leluia en vespres de més justa clarícia,
i el fat que ara em sorprén a la llinda assignada
em cobrirà de gràcia amb una mort benigna.

Bibliografia

- VALLS I JORDÀ, Joan: *La cançó de Mariola*, Ed. pròpia, Alcoi, 1947. També a *Obra poètica*, 1981.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Presoner de l'ombra*, Ed. Torre, València, 1953.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Tast d'eternitat*, Ed. Sicània, València, 1960.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Posicions terrenals*, Ed. pròpia, Alcoi, 1969.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Hereu de solituds*, Ed. Caixa d'Estalvis Provincial d'Alacant, 1972.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Breviari d'un eremita urbà*, Ajuntament de Gandia, 1975.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Les hores vives*, Impremta Hispània Alcoiana, Alcoi, 1978. Pròleg d'Enric Botella i Oltra.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Obra poètica*, Instituto de Estudios Alicantinos-Diputació d'Alacant, 1981. Introducció d'Emili Rodríguez-Bernabeu.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *A cavall de la vida*. Antologia a cura de Pere Bessó, Ed. Víctor Orega, València, 1983.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Sonets de la fita obscura*, Ed. Ajuntament de Gandia, 1984.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Anys i paranyes*, Ed. Tres i Quatre, València, 1985. Pròleg de Josep Iborra.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Quadern vermell*, Ed. Diputació de València, 1986.
- MIRÓ, Adrián: *Joan Valls, vida y obra de un poeta*, Ed. Caja de Ahorros del Mediterráneo, Alcoi, 1989.
- VALLS, Joan: *La rosa quotidiana*, Ed. Bromera, Alzira, 1990. A cura de Lluís Alpera.
- VALLS, Joan: *Vint poemes. Antologia bilingüe*, Ed. Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 1990. Selecció, traducció i introducció de Lluís Alpera.
- CARBÓ, Ferran: *La poesia de Joan Valls*, Ed. Tres i Quatre, València, 1991.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Antologia poètica*, Ed. Alfons el Magnànim, València, 1991. Introducció i selecció d'Emili Rodríguez-Bernabeu.
- VALLS I JORDÀ, Joan: *Antologia poètica*, Ed. Consell Valencià de Cultura, València, 1995. Selecció i introducció de Ferran Carbó.
- VALLS, Joan: *Antologia poètica comentada*, Ed. Aguacalera, Alacant, 1998. Edició, introducció i notes de Lluís Alpera.